

Asia: VN/5966/2019

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle vanhemmuuslaiksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Helsingin sosiaali- ja terveystoimessa pidetään kannatettavana sitä, että isyys- ja äitiyslait yhdistetään vanhemmuuslaiksi. Isyys- ja äitiyslakien soveltamisessa on lakien voimassaoloaikana havaittu muutostarpeita, jotka on mahdollista toteuttaa lakeja yhdistettäessä. Lakiluonnoksessa ehdotettu ennakko-tunnustamisen asiakirjaprosessin ns. puolidigitaalinen malli tukee prosessin kehittämistä kohti sähköistä ja täysin digitaalista mallia. Helsingin sosiaali- ja terveystoimi pitää digitaalisten palvelujen käyttöönoton laajentamista erittäin kannatettavana.

Isyys- ja äitiyslakien yhdistäminen on vaativa lainmuutoshanke. Lait tulee yhdistää siten, että vanhemmuuslaista tulee esimerkiksi käytännön

lastenvalvojatyössä selkeästi sovellettava ja työtä ohjaava työväline.

Säännöskohtaiset perustelut

Vanhemmuuslaki

2 § Äitiyden toteaminen synnyttämisen perusteella

Lakiesityksessä äitiyden määritelmään ei ole esitetty muutosta. Helsingin sosiaali- ja terveystoimi on kiinnittänyt huomioita äitiyslakiluonnoksesta lausuessaan vuonna 2014 äitiyden toteamista koskeviin säännöksiin. Helsingin sosiaali- ja terveystoimi on lausunut asiasta myös Eduskunnan lakivaliokunnassa vuonna 2017.

Käytännössä esiintyy tilanteita, joissa lapselle ei ole merkitty väestötietoihin vanhempaa lainkaan. Kyseessä on useimmiten maahanmuuttajataustainen lapsi. Äitiyttä koskevan tiedon puuttuminen väestötietojärjestelmästä johtuu puutteellisesta asiakirjanäytöstä maahantulon yhteydessä. Asia tulee usein esille isyyden selvittämisen yhteydessä tai lapsen elatusasioita käsiteltäessä. Näissä tilanteissa esimerkiksi isyyden selvittäminen ja vahvistaminen ei ole mahdollista ennen kuin äitiyskysymys on ratkaistu. Äitiystiedon ja samalla myös huoltajuustiedon puuttuminen väestötietojärjestelmästä hankaloittaa lapsen asioiden hoitamista kaikissa viranomaisissa ja esim. varhaiskasvatuksessa ja koulussa.

Helsingin sosiaali- ja terveystoimi esittää, että vanhemmuuslakiin otettaisiin säännökset äitiyden selvittämisestä em. tilanteissa lastenvalvojan toimesta. Selvittämisen yhteydessä voitaisiin suorittaa asiakkaille maksuton oikeusgeneettinen tutkimus ja äitiys voitaisiin todeta, mikäli biologinen sukulaissuhde lapsen ja naisen välillä olisi toteennäytetty. Lisäksi tulisi säätää, ettei erillisen edunvalvojan hakeminen lapselle näytteenottoa varten olisi näissä tilanteissa tarpeen.

Lapsen etu edellyttää, että hänen sukuasemaansa koskevat asiat saadaan selvitettyiksi mahdollisimman joutuisasti. Vaikka yleisten vahvistuskannetta koskevien säännösten ja periaatteiden mukaisesti äitiyskysymys voidaan nykyisinkin saattaa tarvittaessa myös tuomioistuimen tutkittavaksi, ei tällaisen vahvistuskanteen johdosta annetulla tuomiolla kuitenkaan ole oikeusvoimaa sen asian ulkopuolella, johon liittyen vahvistus annettiin.

Ehdotus äitiyden toteamisen sääntelyn laajentamisesta perustuu Helsingin sosiaali- ja terveystoimen lastenvalvojien kokemukseen vanhemmuusasioiden hoitamisesta Helsingissä ja tarve sääntelylle on suuri. Yksinkertainen menettely säästäisi äitiyden selvittämiseen käytettäviä muita viranomaisresursseja ja olisi ennen kaikkea lapsen edun mukainen ratkaisu.

19 § Vanhemmuuden tunnustaminen ennen lapsen syntymää

Vanhemmuuslain 19 § 4 momentissa säädetään tunnustamisen vastaanottajan velvollisuudesta kieltäytyä tunnustamisen vastaanottamisesta. Säännökseen ei esitetä muutoksia. Helsingin sosiaali- ja terveystoimi ehdottaa, että pykälään lisättäisiin säädös siitä, että terveydenhoitajan tai kättilön kieltäytyessä tunnustamisen vastaanottamisesta hänen tulee ilmoittaa kieltäytymisestä ja sen syystä toimivaltaiselle lastenvalvojalle. Näin myös lastenvalvojalla on tieto asiaan mahdollisesti liittyvästä epäselvyydestä, joka tulee huomioida lastenvalvojan ryhtyessä asiaa hoitamaan. Tässä yhteydessä tulisi myös säätää siitä, että

terveydenhoitajien ja kättilöiden hoitaessa vanhemmuuteen liittyviä tehtäviä heihin sovelletaan sosiaalihuollon tehtäviä ja tiedonsaantia koskevia lakeja. Tämä selkiyttää tilannetta ja mahdollistaa lainmukaisen yhteistyön ja tietojen vaihdon vanhemmuusasioissa terveydenhoitajien, kättilöiden ja lastenvalvojien välillä esimerkiksi epäselvissä tilanteissa.

Vanhemmuuslain 19 §:n 5 momentissa säädetään tunnustamisasiakirjan toimittamisesta Digi- ja väestötietovirastoon. Uusi sähköinen vanhemmuuden ilmoitusjärjestelmä ohjaa tunnustamisen vastaanottajaa eli useimmiten terveydenhoitajaa täyttämään vanhemmuuden tunnustamista koskevan lomakkeen oikein ja hakee vanhempien henkilö- ja siviilisäätytiedot lomakkeelle suoraan väestötietojärjestelmästä. Ilmoitusjärjestelmä tulee toteuttaa siten, että järjestelmässä voidaan ilmoittaa ennakollisesta vanhemmuuden tunnustamisesta myös silloin, kun henkilön tiedot eivät löydy väestötietojärjestelmästä. Esimerkiksi henkilön asuessa ulkomailla tunnustamisasiakirjaan kirjataan tämän syntymäaika suomalaisen henkilötunnuksen puuttuessa.

Helsingissä uusi ilmoitusjärjestelmä muuttaa terveydenhoitajien työtapoja, koska heidän tulee esityksen mukaan tulostaa tunnustamislomakkeet vanhemmille allekirjoitettavaksi. Terveydenhoitajilla tulee näin ollen olla mahdollisuus helposti tulostaa tarvittavat asiakirjat.

Terveydenhoitajien toimintatapojen muuttuessa tulee riittävästä koulutuksesta ja yhteistyön rakentamisesta Digi- ja väestötietoviraston kanssa huolehtia ennen lain voimaantuloa.

31 § Vanhemmuusasian käsittely ja muutoksenhaku

Pykälän 2 momentissa säädetään ennakollisten tunnustamisasiakirjojen käsittelystä tilanteessa, jossa Digi- ja väestötietovirasto ei ole vastaanottanut ilmoitusta lapsen syntymästä kahden kuukauden kuluessa lapsen arvioidusta syntymäajankohdasta. Pykälässä todetaan, että viraston tulee siirtää ennakollinen asiakirja tällöin viivytyksettä lastenvalvojalle. Helsingin sosiaali- ja terveystoimi katsoo, ettei tälle ole perusteita vaan kysymys on ennakollisen tunnustamisen raukeamisesta.

Asiassa on useimmiten kysymys seuraavista tilanteista:

- 1) lapsen äiti on avioitunut ennen lapsen syntymää isyytensä ennakollisesti tunnustaneen miehen kanssa, jolloin lapsen isyys määräytyy suoraan lain nojalla
- 2) lapsen äiti on muuttanut virallisesti ulkomaille ennen lapsen syntymää ja lapsi on syntynyt ulkomailla
- 3) raskaus on keskeytynyt tai lapsi on syntynyt kuolleena

Näissä tilanteissa isyyden vahvistaminen ei ole mahdollista ennakollisen tunnustamisasiakirjan perusteella. Helsingin sosiaali- ja terveystoimi katsoo, että asianosaisten ja myös lastenvalvojien näkökulmasta olisi selkeämpää, jos asiaa käsittelevä viranomainen toteaa asian rauenneen ja lähettää asiaa koskevan ratkaisun suoraan asianosaisille. Digi- ja väestötietovirastolla on parhaat mahdollisuudet todeta vanhempien avioituminen ja äidin maastamuutto, onhan kysymys viraston

omaan toimialaan kuuluvista tiedoista. Mikäli on todennäköistä, että raskaus on keskeytynyt tai lapsi on syntynyt kuolleena, tulisi prosessin

päättämisestä Digi- ja väestötietoviraston toimesta säännellä erikseen. Suunnitellussa sähköisessä ilmoitusmenettelyssä syntyvä asiakirjaprosessi edellyttäne jonkinlaista vireillä olevan asian loppuratkaisua.

Helsingin sosiaali- ja terveystoimen näkemyksen mukaan rauenneen asiakirjan säilyttäminen sosiaalihuollon asiakirjoista säädettyjen määräaikojen mukaisesti sosiaali- ja terveystoimen arkistossa ei tunnu perustellulta. Vanhemmuuden selvittäminen kuuluu lastenvalvojan toimivaltaan lapsen syntymän jälkeen ja näin ollen ennakkollinen vanhemmuuden tunnustamisasiakirja ei ole minkään muun prosessin vireilletuloasiakirja tai tarpeellinen liite.

6 § 3 momentin 2 kohta Vanhemmuuden selvittäminen

48 § 2 momentti Kanneoikeuden rajoitukset

Vanhemmuuslain 6 § 3 momentin 2 kohdan mukainen vanhemmuuden selvittäminen edellyttää kaikkien osapuolten yksimielisyyttä. Niissä tapauksissa, joissa mahdollisia isäehdokkaita on ollut useampia ja isyys on kuitenkin tunnustettu ennakkollisesti ja isyys tällä perusteella vahvistettu, äidin vastustus estää kolmannen henkilön isyyden selvittämisen.

Vanhemmuuslain 48 § 2 momentissa säädetään niistä edellytyksistä, joiden on täyttyvä, jotta kolmas henkilö voi nostaa kanteen äidin avioliiton perusteella määräytyneen isyyden tai ennakkolliseen tunnustamiseen perustuvan vahvistetun isyyden kumoamiseksi. Avioliiton perusteella määräytyvän isyyden kumoamiskanteen rajoituksia ei ole tarpeen muuttaa. Sen sijaan ennakkolliseen isyyden tunnustamiseen perustuvan kumoamiskanteen rajoitukset ovat liian tiukat. Kolmas henkilö voi nostaa kanteen vain, jos hän on asunut lapsen äidin kanssa lapsen syntymän aikaan vanhemmaksi vahvistetun sijasta ja hänen ja lapsen välille on näin muodostunut perheyhteyteen rinnastettava suhde. Lisäksi edellytetään että tuomioistuim arvioi kanteen nostamisen olevan lapsen edun mukainen.

Voimassa oleva isyyslaki ei edellytä ennakkollisesti isyytensä tunnustavan ja raskaana olevan äidin asuvan yhdessä. Ennakollisen tunnustamisen edellytykset ovat väljät siten, ettei muiden mahdollisten isäehdokkaiden olemassaolo tule välttämättä julki. Joissakin yksittäisissä tapauksissa äidillä voi olla tietoinen tavoite syrjäyttää ei-toivottu isäehdokka hoitamalla isyyden ennakkollinen tunnustaminen sopivimman ehdokkaan kanssa. Koska 6 §:n 3 momentin 2 kohdan mukainen isyyden selvittäminen edellyttää kaikkien osapuolten yksimielisyyttä, tulee ennakkollisesti tunnustetun isyyden kumoamiskanteen rajoituksia lieventää. Tästä syystä henkilöllä, joka katsoo olevansa 19 §:n nojalla tunnustetun lapsen vanhempi vanhemmaksi vahvistetun sijaan, tulisi olla

oikeus nostaa vanhemmuuden kumoamista koskeva kanne ilman 48 § 2 momentin 1 ja 2 kohdassa mainittuja edellytyksiä.

68 § Tarkemmat säännökset

Erityisesti äitiyslain voimaantulon jälkeen on käytännössä tullut selväksi, että tarvittaisiin yksi yhteinen ja selkeä hedelmöityshoitotodistus vanhemmuusasioita varten. Helsingin sosiaali- ja terveystoimi pitää tärkeänä, että asiasta säädetään muiden asiakirjojen yhteydessä ja asiakirja voidaan ottaa käyttöön heti vanhemmuuslain tullessa voimaan.

Niemelä Katja

Helsingin kaupunki, sosiaali- ja terveystoimiala - Perheoikeudelliset asiat